

Udgravning af 83 grave i Kirkegårdsgade, Aalborg

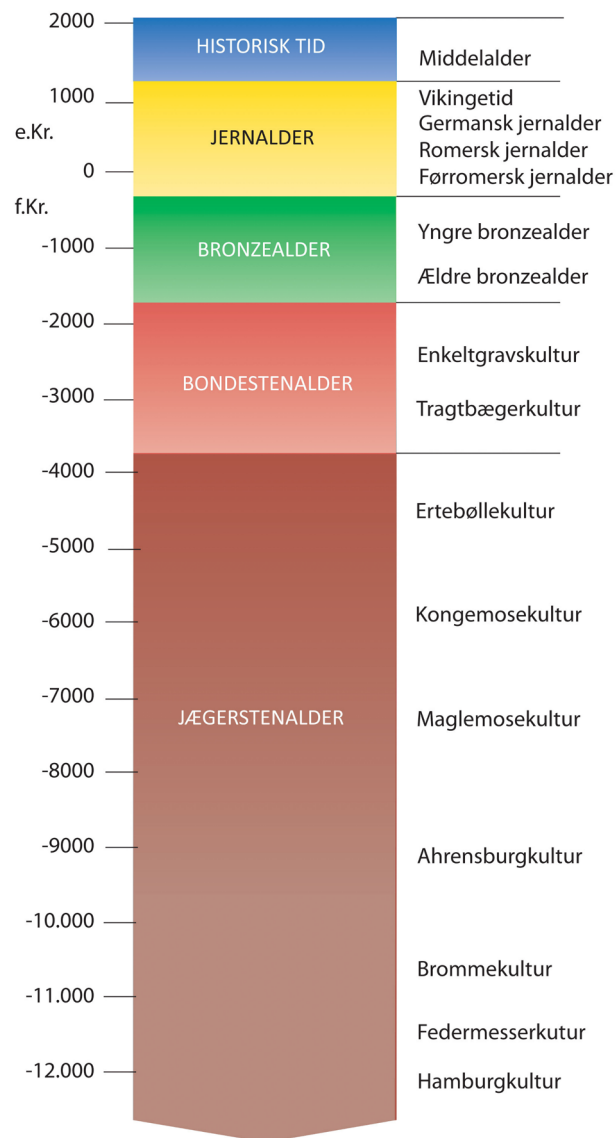
Arkæolog og osteolog Anne Østergaard Jensen og arkæolog Kirstine Schrøder Hansen

FIGUR 1: Tracéet oprenset med gravene tydelige i undergrund, set fra nord.

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

Forud for etablering af fire affaldscontainere og omlægning af vand- og gasrør i Kirkegårdsgade i Aalborg, blev der i foråret og første del af sommeren 2021, registreret 85-86 grave, hvoraf 83 grave blev udgravet. I 78 af dem, var der bevaret et *in situ* skelet. Ud over de mange begravelser, blev der også registreret to knoglekugler (nedgravning til løse knogler på kirkegården), en mulig grøft og et stolpehul. Af 83 begravelser blev 19 registreret som kistebegravelser, hovedsageligt på grund af bevarede kistesøm. Stolpehullet blev sammenlignet med stolpehuller registreret på Almen Kirkegården, men afstanden mellem dem er for stor til, at de kan have haft en sammenhæng.

Undersøgelsens baggrund

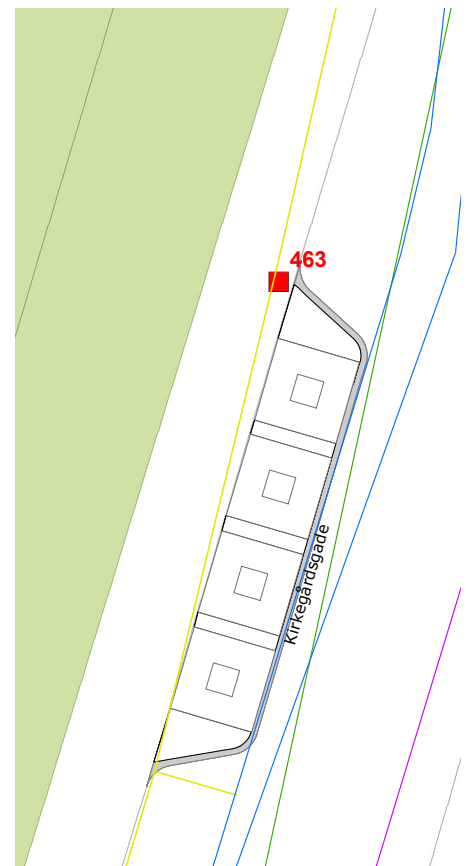
I maj 2021 blev museet kontaktet af bygherre, Aalborg Renovation A/S, der ønskede at etablere fire affaldscontainere i en affaldsø og omlægge vand- og gasrør på adressen overfor Kirkegårdsgade 10 (se fig. 2). Museet forespurgte bygherre, om affaldscontainerne kunne placeres andetsteds i gaden, men dette var ikke muligt på grund af bl.a. andre rørføringer.

Ved en aftalt besigtigelse med bygherren og overvågning af entreprenørens (Gunnar Nielsen A/S, Aars) indledende gravearbejde d. 27/4 2021 blev der omtrent 85 cm under terræn fundet løse, humane knogler i den grå, tydeligt omrodede jord. Kun ca. 10-20 cm dybere, altså omkring 1 m under terræn, blev der fundet minimum 8 intakte, øst-vest-orienterede grave. Disse blev vurderet at høre til en nu sløjfet del af Almen Kirkegården.

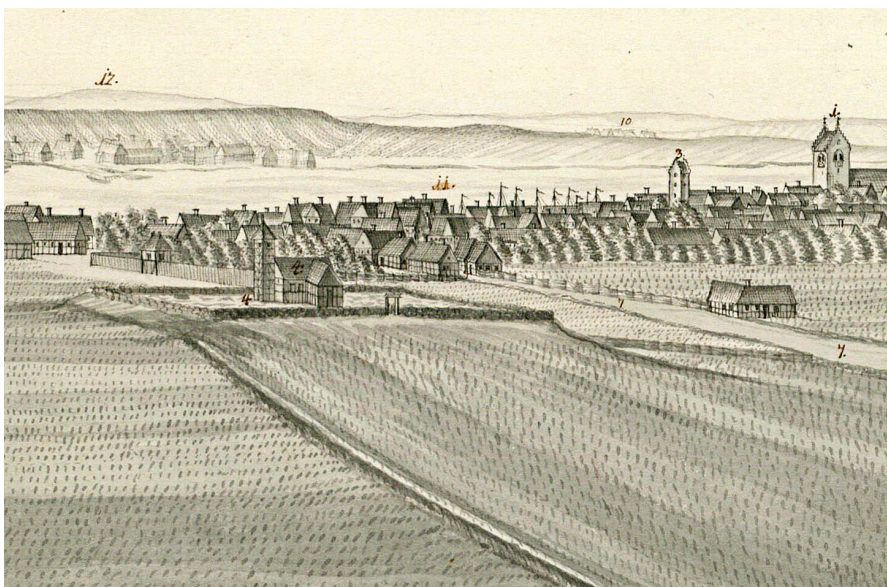
Der blev under overvågningen gravet et ca. 3,5 m langt og 2 m bredt tracé, hvilket var omtrent en tredjedel af det fulde, planlagte tracé. De påtrufne grave ville blive ødelagt ved anlægsarbejdet, hvorfor trusselsgraden blev vurderet som meget høj og området blev derfor indstillet til en arkæologisk undersøgelse før det videre anlægsarbejde. På daværende tidspunkt blev det vurderet at det af bygherre oplyste areal ville berøre omkring 44 begravelser.

Lokalområdet

Begravelserne ligger i den ældste del af Aalborgs nuværende Almen kirkegård. I middelalderen ville Skt. Jørgens kirke og spedalskshospital have ligget umiddelbart vest herfor, placeret sikkert udenfor bykernen. Kirken har formentlig grænset op til åbent landskab med dyrkede marker mod vest (fig. 3).

FIGUR 2 (Udsnit af projektplan fra Renovation A/S, der viser de fire affaldscontainere. Almen Kirkegården ses til venstre herfor grøn. Nord er opad.

FIGUR 3 Udsnit af J. Bruuns prospekt af Aalborg fra 1755, set fra syd. Fra Frederik V's Atlas. Skt. Jørgens kirke er markeret med 4-tallet. På dette tidspunkt var bygningen i bindingsværk, men om dette var tilfældet i Middelalderen vides ikke. Tallet 7 markerer landevejen mod syd. Det kgl. Biblioteks billedsamling.

I 1806 fjernede man digerne på Almen Kirkegården for at gøre Kirkegårdsgade bredere. Digerne blev erstattet med plankeværk, som blev flyttet længere ind på kirkegården. Det kan derfor med rimelig sikkerhed anslås, at de påtrufne begravelser i Kirkegårdsgade, øst for den nuværende kirkegårdsmur, må være ældre end 1806. Selve Kirkegårdsgade optræder første gang på kortmateriale i 1814, hvor gaden ses på Original 1-kort

I 1506 blev Skt. Jørgens Hospital i Aalborg omtalt første gang, men med stor sandsynlighed er institutionen oprettet langt tidligere. Sygdommen spedalskhed har været kendt i Danmark siden slutningen af vikingetiden, men ikke nødvendigvis særlig udbredt på den tid. I den Hellige Kjelds levnedsskrivelse fortælles, at der i 1100-tallet var spedalskhed i Viborg Stift, hvortil Aalborg hørte. Fra sidste halvdel af 1200-tallet optræder Skt. Jørgensgården stadig hyppigere i det skriftlige kildemateriale, givetvis foranlediget af en voksende forekomst af spedalskhed. Først fra senmiddelalderen blev det dog påbudt, at spedalske skulle isoleres på en Skt. Jørgensgård.

I 1513 blev Skt. Jørgensgården i Aalborg forlenet til byens helligåndskloster (senere kaldet Aalborg Hospital), og lige efter Reformationen kaldes Skt. Jørgensgården for klosterets ladegård. Måske var der ikke længere spedalske på gården, da spedalskhed blev udryddet i hvert fald i større byer som Odense og Malmø før år 1400. Den sidste Skt. Jørgensgård i Danmark blev nedlagt i 1542. Under Grevens Fejde i 1534 blev bygningerne ved Skt. Jørgensgården i Aalborg ødelagt, og kirken genopførtes. Omkring 1750 var kirken i bindingsværk (fig. 5). Den blev nedbrudt i 1807/08. Materialerne fra kirken blev delvist genanvendt ved opførelsen af et kirkegårdskapel, der kom til at ligge på nogenlunde samme sted som kirken. Der er ikke påtruffet bygningsrester til Skt. Jørgensgården eller kirken.

Kirkegården til Skt. Jørgen forblev i brug efter middelalderen, i første omgang hovedsageligt som fattigkirkegård, men fra slutningen af 1500-tallet nødvendiggjorde den trange plads på de mere "pæne" kirkegårde inde i Aalborg, at byens borgere nødtvungent måtte lade sig begrave på Skt. Jørgens kirkegård, der tillige måtte udvides. Den blev dermed den ældste del af den nuværende Almen Kirkegård.

Undersøgelsens resultater

Det antages at gravene har været en del af Almen Kirkegården, som ligger umiddelbart vest herfor. Det vides fra skriftlige kilder, at Almen kirkegården indskrænkes i 1806 mod øst i forbindelse med at Kirkegårdsgade anlægges. Gravene er derfor med sikkerhed ældre end dette.

Under udgravningen blev der fundet to mønter, bl.a. en borgskrigsmønt (dateres til 1300-tallet) og en kobbersterling, men de er fundet i omrodede jordmasser, og kan som sådan ikke bruges til datering.

Efter endt gravning, blev 11 skeletter fra forskellige niveauer og placeringer i stedet udvalgt med henblik på C14-datering. Den endelige rapport fra AMS-laboratoriet ved Aarhus Universitet placerer et af de 11 udvalgte skeletter fra yngre middelalder til starten af renæssancen (15-1600-tallet), mens de resterende 10 skeletter desværre falder i den dateringsmæssige uheldige periode fra 1650-1950 og deres datering kan dermed ikke fastslås nærmere.

Den osteologiske analyse af det *in situ* bevarede skeletmateriale har resulteret i 35 børn i alderen fra 3. trimester i livmoderen til 15 år. De fordeler sig således, at 6 er død i aldersgruppen -0,5-1 år, 8 er død i alderen 2-5 år, 8 er død i aldersgruppen 6-10 år og slutteligt er 13 død i aldersgruppen 11-15 år. Derudover er der registreret 19 kvinder og 16 mænd, samt 8 voksne med ubestemmeligt køn. Af de 8 er 3 af dem teenagere, død i alderen 16-18 år.

Gennemsnitsalderen for *alle in situ* voksne individer er 36,5 år. For kvinder er den 39,9 år, mens den for mænd er 5 år lavere, dvs. 34,9 år. For voksne med ubestemt køn er gennemsnitsalderen 31,9 år. Den osteologiske analyse af *ex situ* skeletmaterialet fra de forskellige grave giver et MNI (Minimum Number of Individuals) på 50, men der er registreret minimum 4 individer i to knoglekugler. De løsfundne knogler fra gravfylden udgør en MNI på 9 individer estimeret ud fra højre lårben, som var det lårben, der var flest af.

Ved gennemgang af sygdomme (patologi) er der bl.a. registreret caries, intravitam (gennem livet) tandudfald og emaljehypoplasi. Mange af de samme skeletter viser ligeledes tegn på slidgigt (*artrose*), så der tegner sig et billede af en population, som har levet et hårdt liv.

Sammenfatning og perspektivering

Sammenlignet med gravene på den nuværende del af Almen Kirkegården, hvor der under kampagnen i 2020 (ÅHM 7386) blev registreret 7 ældre børn, er det tydeligt, at den del af Almen Kirkegården, som nu ligger under Kirkegårdsgade, var et område hovedsageligt med børnebegravelser. Ud af 78 skeletter i dette område var 38 af børn i alderen fra 3. trimester (dvs. ikke fuldbåren) til slutningen af teenageårene. Ved mange arkæologiske udgravninger af begravelse registreres der ikke mange børnebegravelser, hvilket ofte er blevet forklaret med dårlige bevaringsforhold eller, at de netop har ligget et separat sted. Det må siges at være tilfældet her, hvor de har ligget i en bestemt sektion af kirkegården.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker:

Olesen, Svend B.: *Aalborg Bys Kirkegårde*, 1984

Udgravningsdata

Kirkegårdsgade, nedgravning af affaldscontainere

- Nordjyske Museer jnr. 7505
- Udgravningsperiode: 17/5 – 1/7-2021
- Fund & Fortidsminder: 120515 Sb. nr. 196
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 21/05786
- Bygherre: Aalborg Renovation A/S
- Undersøgt areal: 61,5 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Anne Østergaard Jensen
 - Kirstine Schrøder Hansen
 - Ved behov Christian Vrængmose, Stine Højbjerg og Jeanette Ladefoged
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg